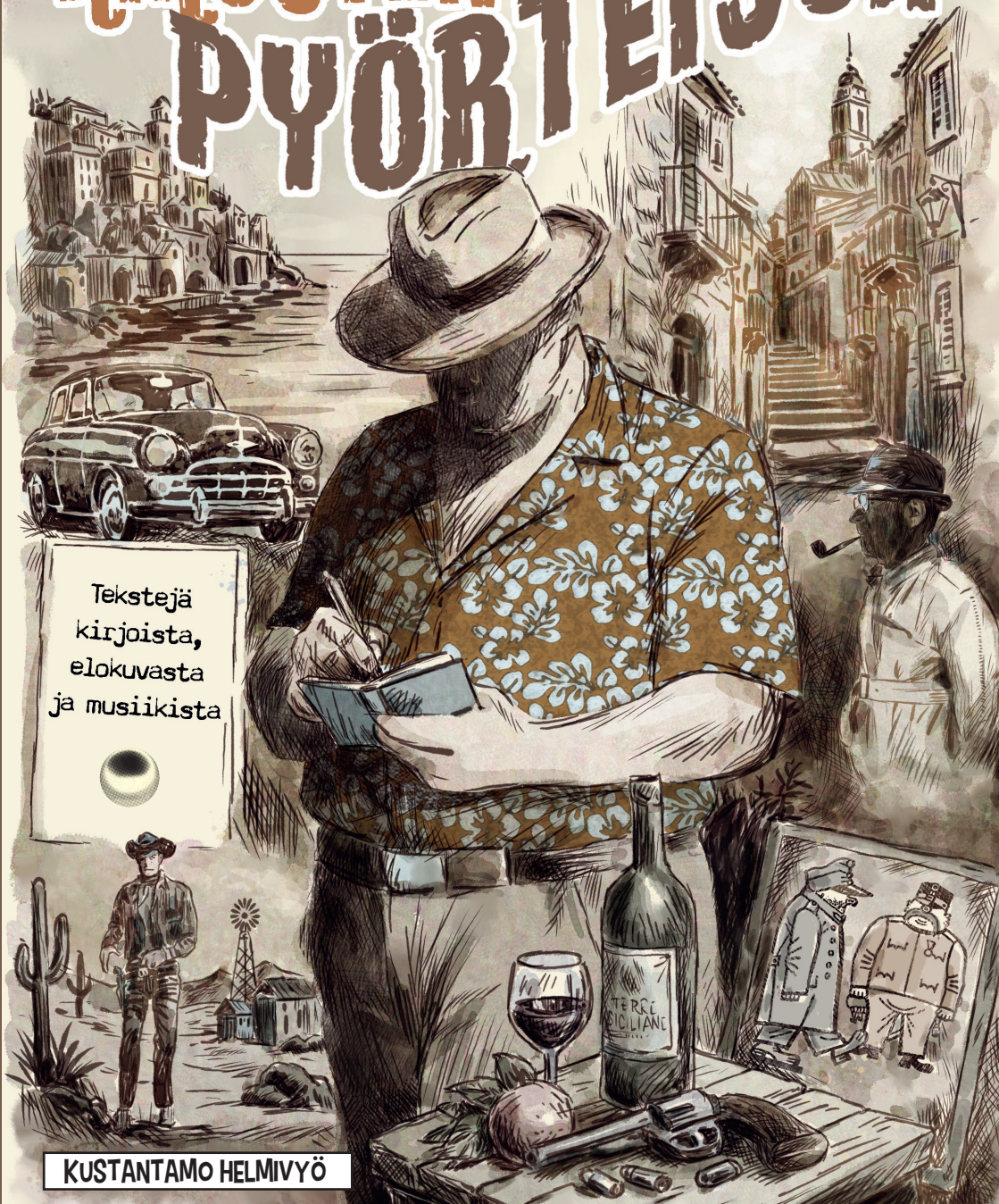

TAPANI BAGGE

RIKOSTEN PYÖRTEISSÄ

Tekstejä
kirjoista,
elokuvasta
ja musiikista

KUSTANTAMO HELMIVYÖ

Rikosten pyörteissä

Tapani Bagge

RIKOSTEN PYÖRTEISSÄ

Tekstejä kirjoista,
elokuvasta ja musiikista

Kustantamo Helmivyö
Turku 2026

Nimikkeen automaattinen analysointi tietojen,
erityisesti mallien, trendien ja korrelaatioiden,
saamiseksi tekijänoikeuslain 13b §
("tekstin- ja tiedonlouhinta") mukaisesti on kielletty.

Tapani Bagge: *Rikosten pyörteissä*

ISBN 978-952-7469-91-0

Painopaikka: Libri Plureos GmbH, Hampuri, Saksa

SISÄLLYSLUETTELO

Kiitokset 8

Rikosten pyörteissä Suomessa

Tauno Yliruusi: yllätysloppuja ja poltettuja siltoja **11**

Sakari Montonen – toimittaja Viipurista **19**

Hannu Kahakorpi rikosten pyörteissä **26**

Neil Hardwick rikosten pyörteissä **41**

Lukemattomia Nykäsiä **56**

Verta pakkiin! *RikosPalojen* uusi päätoimittaja peräänkuuluttaa uusia kirjoittajia **58**

Jäähyväiset kollegalle ja kaverille. Timo Surkka **63**

Toimiva antidekkari. Suonna Kononen: *Kadonneen humppakuution arvoitus* **67**

Rikosten ja sodan pyörteissä maailmalla

Suuri aika vaatii suuria ihmisiä. Klassikko: Jaroslav Hašekin *Kunnon sotamies Švejk maailmansodassa* **71**

Ellery Queenin valitut. Rikosnovellien valioita kirjoissa ja lehdissä jo 83 vuoden ajan **77**

Margaret Millar: psykologista noiria **85**

Suomentamatonta Kenneth Millaria **104**

Suomentamatonta Simenonia **106**

Välimeren noiria, osa 1: Noël Calef **110**

Välimeren noiria, osa 2: Jean-Claude Izzo **121**

Noir italiano: Gianrico Carofiglio – mafiasyyttäjä, senaattori ja kirjailija **130**

Andrea Camillerin novellit **141**

David Chase – mies joka loi Sopranosin **142**

Uuden noir-sarjakuvan maihinnousu: *Tappaja ja 100 Bullets* **153**

Selviytyjän tarina tyylikkäänä sarjakuvana. *Olipa kerran Ranskassa. Suuri gangsterisota, osa 1* **157**

Surkeimmat vakoojat kautta aikojen **160**

Rikosten pyörteissä Villissä lännessä

H.A. DeRosso – synkkiä tarinoita lännessä **183**

Hirttoköyden yö **193**

Kaksi *Hombrea* – kirja ja elokuva **195**

Helmiä lyhyen länkkäriin ystäville: *Viiðestilaukeavat* **201**

Suomalaisia lännentarinoita kahden vuosisadan ajalta: *Kirottu kaupunki* **203**

Billy the Kid - The Endless Ride **205**

Keskieurooppalaista huippulänkkäriä. *Epätoivon soturit & Comanche 2* **206**

Aikuisempaa Lucky Lukea. *Mies joka ampui Lucky Luken* **208**

Uutta perus- Lucky Lukea. *Louisianan lainvartijat* **210**

Ratsuväkikomedian paluu. *Sinitakit: Nukketeatteri* **212**

Tekosyvällistä jähkailua. *Blacktown* **215**

Klassikkoja unhon yöstä. Janne Viitala: *Hyvät, rajut ja unohdetut* **217**

Kirjallisuuden ja muistojen pyörteissä

Kohtalona Kerava **221**

Miksi kirjoitan? **234**

Kymmenen kirjaa joilla on ollut merkitystä **236**

Jääkiekkoa NHL:ssä, jalkapalloa Arsenalissa **241**
Vaikeat juonet **244**
Hyvien suomennosten jäljillä **245**
Miksi lopetin? **249**
Suuret suunnitelmat **251**
Kirjallisia suunnitelmia **253**
Apassit – Helsingistä New Yorkiin 1910–1911 **254**
Voiko kirjailija jäädä eläkkeelle? **257**
Savunsinisen junan synty **259**
Pahan merkitys dekkarissa **262**
Toiset jäähyväiset Mujuselle **264**
CrimeTime – 15 vuotta pelkkiä rikoksia **268**
Lukemistojen loppu **272**

Musiikin pyörteissä

Kymmenen merkittävää biisiä kymmeneltä merkittävältä
levyltä **277**
Rehelistä tilintekoa. *Cash – omin sanoin* **281**
Kuolematon kupletisti: Hiski Salomaa sai ensimmäisen elämä-
kertansa **284**
Musiikin tahtiin **287**
Sherwoodin mies Karkkilassa **289**
Ukkoskansa elää! Havana Blackin ihmeellinen tarina **293**

KIITOKSET

Kiitokset jälleen kerran päätoimittajille, joiden lehtiin olen näitä juttuja saanut vuosien varrella kirjoittaa – erityisesti *Ruumiin kulttuurin* Päivi Remekselle, Risto Raitiolle ja Keijo Kettuselle sekä *Ruudinsavun* Juri Nummelinille, mutta myös *Parnason* Karo Hämäläiselle ja *Manifetsin* Miettiselle. Tietysti kiitokset juttujen haastateltaville, kuten Hannu Kahakorvelle, Neil Hardwickille ja Seppo Tuiskulle (sinne jonnekin).

Kiitos myös Samuli Isolalle, joka tilasi jutun *Kotikaupunki- ni Kerava 22* -kirjaan, Liisa Näsille, joka pyysi minulta kirjaansa *Lukko sulaa* pikkujuttua siitä, miksi kirjoitan, ja Anu Vihmalle, joka kysyi *Lumoojaan* juttua pahuuden merkityksestä dekkarissa. Kiitos AP Niemelle, joka kutsui minut mukaan *Sherwoodin Mies* -elokuvakonserttiprojektiinsa, sekä kaikille muille siihen osallistuneille. Kiitokset myös koko Ukoskansalle eli Havana Black -yhteisölle, etenkin Hannu Leidenille ja Markku Heiskaselle.

Erytiskiitokset Taina Teerialholle, jonka *Kulttuurivihkoihin* tekemän hienon jutun ”Hyvien suomennosten jäljillä” minua koskevaa osuutta sain luvan käyttää tässä kirjassa.

Kiitos myös sinulle, rakas lukija. Ilman sinua olisi turha kirjoittaa näitä juttuja ja koota niistä kirjoja.

Hattelmalassa 17.3.2026

Tapani Bagge

RIKOSTEN PYÖRTEISSÄ SUOMESSA

TAUNO YLIRUUSI – YLLÄTYSLOPPUJA JA POLTETTUJA SILTOJA

(Ruumiin kulttuuri 4/2023)

Monipuolinen kirjailija *Tauno Yliruusi (1927-1994)* ahkeroi varsinkin uransa alussa 1950-luvun lopulta lähtien rikostarinoiden parissa niin teatterissa, radiossa, tv:ssä kuin kirjoissakin. Hänen maineikkain rikosromaaninsa on Rikosetsivien vapaapäivä (1963), jota on pidetty jopa kaikkien aikojen parhaana kotimaisena dekkarina.

Tauno Tapio Yliruusi syntyi Tampereella 4. toukokuuta 1927 toimittajaperheeseen. Vanhemmat olivat Ikaalisista kotoisin. Isä Eino Yliruusi oli vuonna 1929 perustanut Suomen Pienviljelijäin puolueen, joka sijoittui poliittisessa kentässä Maa-laisliiton ja sosiaalidemokraattien väliin. Eino myös toimitti puolueen pää-äänenkannattajaa *Suomen Pienviljelijää* ja otti ärhäkästi kantaa yhteiskunnallisiin asioihin. Äiti Aili Yliruusi (omaa sukua Jokinen) puolestaan kirjoitti pakinoita, näytelmiä ja artikkeleita. Poika tuli molempiin.

Perhe muutti 30-luvun puolivälissä Helsinkiin isän poliittisen uran perässä. Talvisodan alla sieltä lähdettiin Parkanoon, kun sotaa vastustaneen pamfletin kirjoittaneen Einon lehti oli lakkautettu valtakunnan suojelulain nojalla. Vuonna 1943 Valtiollinen poliisi pidätti Eino Yliruusin, koska hänen nimensä oli löytynyt listalta, joka oli Suomeen pudotetun desantti Kerttu Nuortevan hallussa. Valtiorikosoikeus totesi Yliruusin

kuitenkin syyttömäksi. Parkanossa Eino Yliruusi asettui maanviljelijäksi, puutavaraliikemieheksi ja kunnallispoliitikoksi, joka suolsi runsaasti juttuja valtakunnanlehtiin.

Tauno-poika pysyi kuitenkin Helsingissä, ilmeisesti Lauri-setänsä luona, ja kirjoitti vuonna 1947 ylioppilaaksi Helsingin suomalaisesta yksityislyseosta. Kirjoittamisen Tauno aloitti jo kouluaikoina. Nimimerkillä Tauno Kekäle ilmestyi pakinoita, novelleja ja artikkeleita.

Helsingin yliopistosta Tauno Yliruusi valmistui valtiotieteen maisteriksi 1951. Saman tien hän ryhtyi toimittajaksi Suomen tietotoimistoon. Kaksi vuotta myöhemmin alkoi viisivuotinen pesti Veronmaksajain Keskusliiton järjestö- ja tiedotussihteerinä.

Vuonna 1959 Yliruusi heittäytyi vapaaksi kirjailijaksi.

Opiskeluaikoinaan Yliruusi oli innostunut eksistentialismista sekä Samuel Beckettin, Eugène Ionescon ja varsinkin Harold Pinterin absurdista teatterista. Kun hän yhdisti niihin rikosjuonen, syntyi *Kaappi*, joka esitettiin neliosaisena tv-draamana 1959. Pääosissa nähtiin Leo Jokela, Toivo Mäkelä, Helge Herala ja Maija Karhi. Seuraavana vuonna tuli kolmiosainen kuunnelmaversio sekä ruotsiksi että suomeksi. Kirjaksi *Kaappi* pääsi 1961 nimellä *Kuolema kertoo vitsin*.

Myös *Leikkimurha* syntyi tv:n jatkojännäriksi 1959. Kuunnelma siitä tehtiin vasta 1969, mutta kirjana se ilmestyi 1960 nimellä *Yllätysmurha*. Leo Jokela esiintyi myös *Leikkimurhan tv-versiossa*, jonka muissa pääosissa nähtiin muun muassa Pehr-Olof Sirén ja Risto Mäkelä. *Leikkimurha*-kuunnelman ohjasi 1969 Seppo Wallin, ja päärooleissa kuultiin Pekka

Autiovuorta, Risto Aaltosta ja Veikko Honkasta.

Näissä kahdessa rikostarinassa on yhteisenä tekijänä neljän sivistyneen nuorenmiehen Yllätyskerho, jossa jokaisen tehtävänä on vuorollaan yllättää toiset. Murha on tietysti äärimäinen yllätys. Se johtaa yhä uusiin paljastuksiin ja käänteisiin, jotka yllättävät lopulta pääjuonijankin.

Kirjat ovat lyhyitä ja tiiviitä, käänteitä riittää ja eksistentiaalista pohdintaakin esiintyy. Dialogi rullaa mukavasti. Kokonaisuudesta jää kuitenkin jollain lailla teennäinen vaikutelma.

Vuonna 1959 valmistui myös Matti Kassilan ohjaama elokuva *Lasisydän*, jonka Yliruusi käsikirjoitti Kassilan kanssa. He olivat tutustuneet teatteripiireissä ja Kassila oli huomannut, että heillä oli samantapainen huumorintaju. Kun ohjaaja kaipasi *Punaisen viivan* rinnalle jotakin kepeämpää ajateltavaa, hän pyysi Yliruusin yhteistyöhön kanssaan.

Päähenkilöksi päätettiin valita menestyvä lasitaiteilija, joka on joutunut umpikujaan työssään ja elämässään ja lähtee kesäiselle vaellusretkelle sportti-Lanciallaan. Huumoria kehitettiin Chaplinin ja Jacques Tatin hengessä.

Kassila ja Yliruusi tapasivat päivittäin Kauppatorin laidalla Nissenin kahvilassa, jonka perähuoneessa ei yleensä ollut muita. He keskustelivat kohtaukset valmiiksi pikkukupin voimin, ja Yliruusi lähti kotiin kirjoittamaan ne paperille. Seuraavana päivänä hän toi liuskat Kassilalle, joka sitten vuorostaan muokkasi ne ohjaustyyliinsä sopiviksi.

Pääosissa Jussi Jurkka, Aila Pilvessalo ja Toivo Mäkelä tekivät kaikki hienoa työtä. Kesäinen 50-luvun Suomi hehkuu taustalla. Osmo Harkimo kuvasi pienellä mykällä Arriflex-kameralla ja Jaakko Salo teki kevyen jatshtavan musiikin.

Lasisydämestä tuli upea uuden aallon road movie. Yleisö ei vain oikein löytänyt sitä, vaikka kriitikot kehuivat. Aikaa se on kestänyt hyvin.

Tauno Kekäleen nimellä Yliruusi kirjoitti 1960 kuusiosaisen humoristisen tv-dekkarisarjan *Etsivä Riku Myyrä*. Nimiosassa nähtiin Helge Herala. Hänen vaimoan Mirkku Myyrää esitti Maija Karhi. Molemmat näyttelijät oli nähty jo *Kaapissa*.

Rikosetsivien vapaapäivä (1963) on selvää sukua Agatha Christien romaanille *Eikä yksikään pelastunut*. Poliisin rikostutkijaryhmä lähtee vapaapäivän kunniaksi eräänlaisiin kertausharjoituksiin ajat sitten kadonneen edellisen komisarion tyhjäksi jääneeseen huvilaan. Minäkertojana on nuori etsivä Marttila, joka epäilee olevansa väärällä alalla ja pelkää esimiestään, komisario Mankia.

Marttilan kollegoita alkaa katoilla ja löytyä tikari selässään. Ulkona on pimeää, tuuli ulvoo nurkissa ja sähköt katkeilevat. Minäkertoja kehittää itselleen kauhun, joka vain sakenee. Lopputarkaisu todella yllättää.

Rikosetsivien vapaapäivästä on tullut uusi painos viimeksi vuonna 2002, kun Book Studion Kari Lindgren pääsi valitsemaan Salamasarjan parhaita uusintakierrokselle. Lindgrenin mielestä kirja oli samaa tasoa kuin Mauri Sariolan parhaat.

Tv-sarja *Rikosetsivien vapaapäivästä* tehtiin 1969, Marttilana Pekka Laiho ja Mankina Toivo Lehto. Kauko Laurikainen ohjasi kuunnelmaversion 1981. Sen pääosissa kuultiin Heikki Määttästä ja Leo Riuttua.

Keskusrikospoliisin komisario Viktor Suominen oli minäker-

tojana kahdessa erikoisessa julkaisussa, jotka ilmestyivät Yli-ruusilta 1963 ja 1964: *Hermosavut 1* ja *2*. Ykkösen alaotsikkona oli selkeä *Kassakaappimurrot*, kakkosen hämmentävästi *Savuverho – Käsiraudat eivät ole kultaa*. Etulehdellä vihkoja väitetään jännitysromaaneiksi, mutta kyllä ne ovat 30-sivuisia novelleja.

Suominen on huolitellusti pukeutunut rikostutkija, joka osaa käyttää nyrkkejään. Ulkonäöltään hän muistuttaa Hannes Häyristä. Hän tuntuu olevan kaikenikäisten naisten mieleen, mikä saattaa johtua siitä, että hän polttaa miellyttävän ma-kuisia Time-savukkeita, joissa on tehokas kaksoissuodatin.

Tarinat ovat vauhdikkaita ja toiminnallisia. Savukemerkki toistuu tekstin lisäksi kummankin etukannen kuvassa, ja takakannessa on Timen mainos. Vihkoset on kustantanut Ret-tig-yhtymä.

Komisario Suominen esiintyy myös dekkarissa *Joulu Toija-lan takana* (1963). Siinä hieman tasapainottoman tuntuinen ikuinen opiskelija pyytää Suomisen omaan lapsuudenkotiinsa maalle viettämään joulua ja selvittämään suvulta salaa isän-sä kuolemaa, jota poika epäilee murhaksi. Pohjana oli Yliru-u-sin näytelmä *Muotokuva* (1960), mutta komisario on lisätty soppaan.

Edesmenneen mahtimiehen pieni suku on kokoontunut jou-lunviettoon ja ottaa elämäkerran kirjoittajaa esittävän Suo-misen vastaan lähes vihamielisesti. Suomisella on syytä epäil-lä kaikkia, palvelusväkeä myöten. Loppuratkaisu on silti yllä-tys ja uskottavakin, mutta komisarion reaktio siihen on häm-mentävä.

Menneisyys on vieras maa.

Joulu Toijalan takana jäi Yliruusin viimeiseksi varsinaiseksi dekkariksi. Hän kyllä jatkoi kirjoittamista koko ikänsä, mutta keskittyi draamaan, jossa hänen leipälajejaan olivat jännityksen ohella farssi ja satiiri.

Kirjoja Yliruusi julkaisi myöhemmin lähinnä omakustanteena. Lehtiin hän kirjoitti kärkkäästi milloin mistäkin, sekä artikkeleita että mielipidekirjoituksia, ja ajautui herkästi kaikenlaisiin kahnauksiin. Myös näytelmistään, kuten Martti Lutherin juutalaisvastaisuutta ruotineesta draamasta *Uusi Luther* (1975).

Kuusikymmenluvun alussa Yliruusi työskenteli hetken Suomen YK-liiton pääsihteerinä ja sen jälkeen pari vuotta parkanolaisen konepajafirman Mekes Oy:n tiedotuspäällikkönä. Hän myös luennoi radiossa kirjailijan roolista käsikirjoittajana. Walentin Chorell oli ainoa aikalainen, jota hän luennossaan kehuu.

Vuonna 1966 Yliruusi valittiin TV2:n teatteripäälliköksi, mutta jo vuoden päästä hän jättäytyi pois virasta, koska siinä oli liikaa byrokratiaa kirjailijalle. Vuosina 1968-1969 nähtiin TV2:ssa hänen suurtyönsä, 14-osainen draamasarja *30-luvun mies*, jonka taustalla olivat hänen isänsä kokemukset tuon ajan politiikasta ja viranomaisista. 1930-luvun miestä, *Riippumaton*-lehden päätoimittajaa, näytteli Antti Litja. Vahinko, ettei tätä sarjaa ole uusittu eikä otettu Areenaan.

Teatterissa ja televisiossakin Yliruusi tunsi jäävänsä kulttuurivallankumouksen jyräämäksi. Loputkin sillat Suomen silloiseen teatterimaailmaan hän poltti 1970 pamfletilla *Juopunut ramppi*. Sen kustansi Kauko Kareen Alea-kirja. Kirjan satiiri on melko kilttiä, mutta osui aikanaan maaliinsa liiankin hyvin.

TAPANI BAGGE

RIKOSTEN PYÖRTEISSÄ

Rikosten pyörteissä on jo neljäs Tapani Baggen artikkelikokoelma. Noin 170 kirjan miehellä on paljon mielenkiintoista kerrottavaa niin suomalaisista kuin ulkomaisistakin kirjoista, tv-sarjoista, elokuvista ja levyistä sekä niiden tekijöistä. Käsiteltävät teokset ovat enimmäkseen rikosaiheisia, mutta mukaan mahtuu myös länkkäreitä ja musiikkiaiheista kirjallisuutta. Bagge kertoo lisäksi pikkutarinoita omasta historiastaan sekä omien teostensa taustoista ja synnystä.

Suurin osa kirjan teksteistä on ilmestynyt aiemmin joko Dekkariseuran Ruumiin kulttuuri -lehdessä, Länkkäriseuran Ruudinsavussa tai Baggen blogissa. Jotkin pikkujutut ovat peräisin Baggen Facebook-sivulta. Tarjolla on jälleen kerran kiinnostava lukupaketti uudesta ja vanhasta populaarikulttuurista!

ISBN 978-952-7469-91-0

Kansi: Timo Ronkainen